

УДК 339.543:005.334:338.24

Лісніченко М.О.¹, Жаглюк В.Є.²

¹ канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БТЕ-1615м НУ «Запорізька політехніка»

ПІДХОДИ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації міжнародної торгівлі митні органи різних країн стикаються з необхідністю обробки значних обсягів інформації та оперативного реагування на нові ризики. Традиційні підходи до управління ризиками, що базуються на статичних правилах та вибірковому контролі, поступово трансформуються у більш складні, інтелектуалізовані системи, які використовують аналітику даних та елементи штучного інтелекту.

Важливу роль у формуванні сучасних підходів відіграє Всесвітня митна організація, яка у своїх методичних матеріалах наголошує на необхідності переходу до ризик-орієнтованого та дано-орієнтованого митного контролю. Зокрема, у рамках розвитку міжнародної практики управління ризиками активно впроваджуються технології аналізу великих даних та інструменти

штучного інтелекту для виявлення аномалій та прогнозування потенційних правопорушень [1].

Країни Європейського союзу демонструють один із найбільш розвинених підходів до інтелектуалізації митних систем. У межах функціонування системи управління ризиками ЄС реалізується перехід від традиційних правил до прогнозних моделей оцінки ризиків. Зокрема, застосування машинного навчання дозволяє формувати ймовірнісні оцінки ризиків, які адаптуються на основі попередніх результатів контролю та забезпечують більш точне таргетування митних перевірок [2].

Важливим елементом є також використання системи попереднього аналізу даних (pre-arrival risk analysis), що базується на електронному обміні інформацією до прибуття товарів на митну територію [3].

Особливого розвитку інтелектуалізація митних систем набула у провідних країнах Європи. Наприклад, у Німеччині активно впроваджуються аналітичні інструменти на основі машинного навчання, які забезпечують обробку великих масивів даних у режимі реального часу та дозволяють виявляти потенційні ризики ще на ранніх етапах переміщення товарів [1]. Такі системи сприяють підвищенню ефективності митного контролю та зменшенню навантаження на персонал.

Сучасні інтелектуалізовані системи управління митними ризиками базуються на інтеграції різноманітних джерел даних, включаючи митні декларації, результати сканування, історію порушень, відкриті джерела інформації та логістичні дані. Використання алгоритмів машинного навчання, комп'ютерного зору та аналізу мережових зв'язків дозволяє формувати динамічні профілі ризику та автоматично визначати пріоритетність митного контролю [4]. Це забезпечує одночасне досягнення двох ключових цілей: підвищення рівня безпеки та спрощення міжнародної торгівлі.

Водночас зарубіжний досвід свідчить, що процес інтелектуалізації супроводжується низкою викликів. Серед них: необхідність забезпечення якості даних, інтеграції інформаційних систем, дотримання вимог захисту інформації та збереження балансу між автоматизацією та людським контролем.

Крім того, навіть у розвинених країнах інтелектуальні системи не розглядаються як повна альтернатива експертному аналізу, а функціонують переважно як інструмент підтримки прийняття рішень, що підсилює аналітичні можливості посадових осіб, але не замінює їх професійного судження. У зв'язку з цим особливого значення набуває підготовка кваліфікованих кадрів, здатних ефективно взаємодіяти з інтелектуальними системами та інтерпретувати результати їх роботи.

Отже, зарубіжний досвід свідчить про поступовий перехід від автоматизованих до інтелектуалізованих систем управління митними ризиками, що базуються на використанні сучасних цифрових технологій. Така трансформація сприяє підвищенню ефективності митного контролю, зниженню рівня правопорушень та зміцненню економічної безпеки держави, що є особливо актуальним для України в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Promoting Risk Management: Latest Developments at the WCO. *WCO news*. URL: <https://mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-106-issue-1-2025/risk-management-developments-wco> (дата звернення: 31.03.2026).
- 2.From Rules to Predictions: How AI Is Rewiring European Union (EU) Customs Risk Management. Customs-Declarations. URL: <https://www.customs-declarations.uk/from-rules-to-predictions-how-ai-is-rewiring-european-union-eu-customs-risk-management> (дата звернення: 31.03.2026).
- 3.Customs Risk Management in Details. European Commission. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs/customs-risk-management/customs-risk-management-details_en (дата звернення: 31.03.2026).
- 4.Predicting and Preventing Illicit Trade: An AI-Driven Perspective on Customs Risk Management. Taxtmi. URL: <https://www.taxtmi.com/article/detailed?allSearchQueries=&id=15884> (дата звернення: 31.03.2026).